

2022-05-06

TJÄNSTESKRIVELSE

Dnr: MSN 2022/38 2022/39

Politikerinitiativ om namnbyte på Vikdalsgränd

Inkom den 16 mars 2022 av Johan Krogh, (C) och Anders Tiger (KD) (MSN 2022/38) samt av Peter Zethraeus (M) (MSN 2022/39)

Förslag till beslut

Miljö- och stadsbyggnadsnämnden avslår förslagen i politikerinitiativen.

Sammanfattning av ärendet

Förslagen i politikerinitiativen yrkar att ge namnberedningen i uppdrag att ta fram ett förslag på namnbyte av Vikdalsgränd där den Belarusiska ambassaden ligger i syfte att visa Nacka kommuns fulla stöd för Ukrainas frihet.

Majoriteten av namnberedningen är emot att byta namn på Vikdalsgränd och idén om att använda vägnamn i politiskt syfte ifrågasätts.

Sedan den 1 juli 2000 finns en hänsynsparagraf införd i kulturmiljölagen med föreskrifter om att tillämpa *God ortnamnsed*. Detta innebär bland annat att man inte får ändra hävdvunna ortnamn utan starka skäl. Starka skäl kan till exempel vara att det finns risk att ambulans och räddningstjänst inte hittar fram. Att ett befintligt namn kan uppfattas som stötande, rasistiskt eller på annat sätt laddat är ett annat skäl för namnbyte. Grundat på *God ortnamnsed* arbetar namnberedning i Nacka gällande memorialnamn bland annat utifrån aspekten att personer som memoreras ska ha en koppling till just Nacka. *God ortnamnsed* hänvisar bland annat till en FN-resolution rörande memorialnamngivning. Man riktar i resolutionen särskilt in sig på några aspekter av detta namnbruk: bland annat att förhindra politiskt och kommersiellt utnyttjande av kända personer samt att motverka alltför känslostyrda, opportunistiska eller allmänt förhastade namnbeslut.

I början av mars bytte gatan utanför Rysslands ambassad i Vilnius i Litauen namn till *Ukrainska hjältars gata*. Detta har gett upphov till liknande namnändringar och i Stockholm Stad inkom flertalet namnförslag för Görwellsgatan där ryska ambassaden ligger. Namnberedningen i Stockholm stad beslutade att inte byta

namn på Görwellsgatan, däremot namngavs den del av Mariebergsparken som ligger närmast ryska ambassaden till Fria Ukrainas plats. Att vända sig ut mot värden och ta in händelser i väg och platsnamn är inget som gjorts tidigare i Sverige. Om personer och händelser som inte har koppling till Nacka memoreras i Nacka kommuns väg och platsnamn är det viktigt att ta reda på vad som avgör vilka händelser som är allvarliga nog för att permanent manifesteras bland våra väg- och platsnamn.

Namnberedningen i Nacka kommun arbetar långsiktigt och vårdande av det kulturarv som Nacka kommuns väg- och platsnamn innebär utifrån *God ortnamnsed*.

Förslagen i politikerinitiativet

Förslagen yrkar att ge namnberedningen i uppdrag att ta fram ett förslag på namnbyte av Vikdalsgränd där den Belarusiska ambassaden ligger i syfte att visa Nacka kommuns fulla stöd för Ukrainas frihet. Ett av förslagen är specifikt att namnge Vikdalsgränd till *Ukrainska hjältars gata*. (Se bilaga 1 och 2 till tjänsteskrivelsen).

Utredning och bedömning

Förtroendevalda i namnberedningen

Samtliga förtroendevalda i namnberedningen är för att stå upp för Ukraina i sak men majoriteten av namnberedningen är emot att byta namn på Vikdalsgränd. Initiativtagare till förslaget vill att miljö- och stadsbyggnadsnämnden tar ställning till om man ska frånga *God ortnamnsed* för att byta namn på Vikdalsgränd för att visa sitt stöd för Ukraina. Idén om att använda vägnamn i politiskt syfte ifrågasätts av resterande i namnberedningen – men- möjligen går det att sträcka sig till att leta efter en annan idag namnlös plats att namnge.

Därav föreslås av namnberedningen att miljö- och stadsbyggnadsnämnden tar ställning till ifall det är lämpligt att nyttja väg- eller platsnamn i politiskt syfte eller om det finns bättre sätt för politisk manifestation än att använda sig av just väg eller platsnamn.

God ortnamnsed och ändring av vägnamn

Sedan den 1 juli 2000 finns en hänsynsparagraf införd i kulturmiljölagen med föreskrifter om att tillämpa *God ortnamnsed*. Paragrafen stadgar att *god ortnamnsed* skall iakttas vid statlig och kommunal ortnamnsverksamhet. Detta innebär bland annat att man inte får ändra hävdvunna ortnamn utan starka skäl. (Kulturmiljölagen (1988:950, ändrad 2013:548) 1 kap. § 4 God ortnamnsed.)

Starka skäl kan till exempel vara att det finns risk att ambulans och räddningstjänst inte hittar fram. Att ett befintligt namn kan uppfattas som stötande, rasistiskt eller på annat sätt laddat är ett annat skäl för namnbyte. När språkbruk ändras kan ord få en ny betydelse över tid. Ibland kan ett gammalt språkbruk generellt ge upphov till att ett befintligt namn blir laddat och behöver ändras.

Alla väg och platsnamn utgör tillsammans en språklig fornlämning som inte bara effektiviserar vår rumsliga uppfattning utan även förmedlar känslor, fångar ideologier och skapar social samhörighet. Våra ortnamn kan mer eller mindre tydligt berätta historier från det förflutna. Därför bör de också så långt som möjligt betraktas som fornlämningar som ska bevaras för framtiden att tolka.

När en ändring av vägnamn genomförs finns det en tid efter ändringen en större risk att ambulans eller räddningstjänst kallas till en plats som inte finns, dvs det gamla vägnamnet. Ju längre ett vägnamn funnits, alltså desto större hävd, desto större är den risken.

Ett ändrat vägnamn ger också konsekvenser för de som bor på adressen och de företag som har sin verksamhet där. Adresser måste ändras och företagsmaterial som visitkort, kuvert med förtryckt avsändare och likande måste uppdateras.

God ortnamnsred och memorialnamn

I *God ortnamnsred* beskrivs också lämpliga förhållningssätt till memorialnamn. Att namnge platser och vägar efter personer är känsligt och komplicerat. Prioriteringar och val av de som ska hedras måste ske och det finns många som förtjänar att få en plats uppkallad efter sig. Generella krav som kan ställas är att personen är avliden sen minst 3 år och i tiden för namngivningen är så pass känd att omgivningen inte omgående behöver en förklaring till namnvalet. Ett annat krav är att personen har anknytning till platsen där namnet ska placeras.

Förslaget ”Ukrianska hjältars väg” är ett memorialnamn. Kravet på att en person som memoreras ska ha varit avliden i minst 3 år ställer frågan om det är lämpligt att memorera ett pågående krig. Detta även om det i sak är behjärtansvärt att stå upp för Ukraina. Grundat på *God ortnamnsred* arbetar namnberedning i Nacka gällande memorialnamn bland annat utifrån aspekten att personer som memoreras ska ha en koppling till just Nacka. De kan t.ex. ha levt i området, varit yrkesverksam i Nacka eller på annat sätt gjort avtryck på platsen, för en stor del av medborgarna och/eller samhället.

I kontakt med Institutionen för språk och folkminnen har namnansvarig tjänsteman fått informationen att det är vanligt att händelser ger upphov till väg

och platsnamn. Men då är det i de flesta fall en händelse som skett på just den platsen. Om kommunen vill ta politisk ställning och visa det i ett gatunamn är det ur namnvårdssynpunkt bättre att se över de nya gator och torg som nu behöver namn än att genomföra ett namnbyte. För att göra namnet mer beständigt över tid kan det också vara skäl att ge ett mer neutralt namn (t.ex. med förleden Frihets-) än att hänvisa till en specifik pågående händelse.

Omvärldsbevakning

I början av mars bytte gatan utanför Rysslands ambassad i Vilnius i Litauen namn till Ukrainska hjältars gata. Detta har gett upphov till liknande namnändringar; i Lettland och Albanien har gatunamnen vid ryska ambassaden ändrats till självständiga Ukrainas gata respektive Fria Ukrainas gata. I Oslo har en tidigare namnlös korsning utanför Rysslands ambassad fått namnet Ukrainas plass. I flera länder diskuteras liknande alternativ att byta namn vid respektive rysk ambassad.

I Stockholm Stad inkom flertalet namnförslag för Görwellsgatan där ryska ambassaden ligger. Namnberedningen i Stockholm Stad var tydlig med att man ska vara försiktig med att byta namn på gator. Det ska finnas starka skäl till att ändra hävdvunna namn. Istället föreslogs ett nytt namn på den del av Mariebergsparken som ligger närmast ryska ambassaden. Fredag den 29 april kom nyheten att det nya namnet på parken är Fria Ukrainas plats. Parken har innan dess kommit att bli en samlingsplats för protester vid den ryska ambassaden i Stockholm.

Notera att de två politikerinitiativen i denna tjänsteskrivelse rör Belarus ambassad i Nacka.

Namnansvarig tjänstemans bedömning

Miljö- och stadsbyggnadsnämnden har tidigare avslagit en namnändring av Vikdalsgränd. Under hösten inkom ett medborgarförslag om att ändra namn på Vikdalsgränd till Raman Bandarenkas gata för att belysa hur den belarusiska oppositionen mot Lukachenkoregimen med våld hotar och skrämmer regimkritiker till tystnad. Raman Bandarenka avled efter att ha blivit misshandlad efter en fredlig demonstration. Medborgarförslaget avslogs av miljö- och stadsbyggnadsnämnden den 17 november 2021 § 226

God ortnamnsred härnär hänvisar bland annat till den FN-resolution rörande memorialnamngivning som antogs 2002. Den har en grundläggande tanke om att bruket av memorialnamn ska minska generellt. Man riktar i resolutionen särskilt in sig på några aspekter av detta namnbruk: att förhindra politiskt och

kommersiellt utnyttjande av kända personer – eller det omvända – samt att motverka alltför känslolstyrda, opportunistiska eller allmänt förhastade namnbeslut.

Att vända sig ut mot värden och ta in händelser i väg och platsnamn är inget som gjorts tidigare i Sverige. Om miljö- och stadsbyggnadsnämnden beslutar att lyfta in politiska manifestationer i Nacka kommuns namnskick är det angeläget att noga överväga hur detta ska göras. Om personer och händelser som inte har koppling till Nacka memoreras i Nacka kommuns väg- och platsnamn är det viktigt att veta vad som avgör vilka händelser som är allvarliga nog för att permanent manifesteras bland våra väg- och platsnamn.

I centrala Nacka kommer många nya platser att tillkomma. Det går att ta fram andra alternativ, både vägar, torg och parker, att namnge mer eller mindre nära den Belarusiska ambassaden. Innan arbete med att hitta en tillräckligt värdig och hedrande plats påbörjas måste miljö- och stadsbyggnadsnämnden ta ställning till ifall Nacka ska använda väg och platsnamn i politiskt syfte och namnge en plats för att stå upp för Ukraina.

Det finns många andra sätt, både permanenta och tillfälliga, att manifesteras mot krig och förtryck än genom väg- och platsnamn.

Namnberedningen arbetar långsiktigt och vårdande av det kulturarv som Nacka kommuns väg- och platsnamn innebär utifrån *God ortnamnsed*. Därmed föreslår namnansvarig tjänsteman att Miljö- och stadsbyggnadsnämnden avslår förslagen i politikerinitiativen.

Ekonomiska konsekvenser

Förslaget medför inga ekonomiska konsekvenser.

Konsekvenser för barn

Förslaget medför inga konsekvenser för barn.

Handlingar i ärendet

Bilaga 1. Politikerinitiativ – Namnbyte på Vikdalsgränd till Ukrainas hjältars gata MSN 2022/38

Bilaga 2. Politikerinitiativ – Byta namn på Vikdalsgränd MSN 2022/39

Karolina Stenström
Enhetschef
Lantmäterienheten

Annie Nygård Stark
Namnansvarig tjänsteman
Lantmäterienheten